

1768 - початок **національно-визвольного** повстання українського народу на Правобережній Україні (Коліївщина); основною причиною повстання стало посилення соціального і національно-**релігійного** обмеження прав українців на польських землях; назва повстання «Коліївщина» походить від слова «кіл» (основна зброя повстанців); навесні запорізький козак **Максим Залізняк** в урочищі Холодний Яр зібрав гайдамацький загін (неподалік Чигирини); повстанці звільнили від шляхти десятки тисяч сіл і містечок Київщини, Брацлавщини, **Поділля**, скасували селянські повинності, створили органи козацького самоврядування тощо. Наляканий масштабом повстання, його поширенням на Лівобережну Україну і Запорожжя, російський уряд вирішив придушити повстання; у **липні** 1768 р. російські війська оточили табір **гайдамаків** під Уманню, роззброїли їх, схопили ватажків; жителів Правобережжя передали для покарання польським **владам**

1770 - заснування **Олександрівська** (Запоріжжя)

1772 - скориставшись нестабільною ситуацією в Польщі, Росія, Австрія і Пруссія (за ініціативою Пруссії) підписали угоду про поділ польських земель; цими **державами** було здійснено перший поділ Польщі: до Росії були приєднані Східна Білорусія та частина Ліфляндії; **Галичина**, а також західні частини **Волинського** і Подільського воєводств відійшли до Австрії; Пруссія отримала північно-західні польські воєводства

1775, червень - остаточна ліквідація царським **самодержавством** Запорозької Січі; за таємним наказом **Катерини II** війська, які повернулися з російсько-турецької **війни**, зайняли паланки, оточили Січ; 15 червня російські війська під командуванням П. Текелії захопили укріплення, зруйнували Січ; старшина була заарештована, частині козаків удалося вирватися з оточення і заснувати в турецьких володіннях Задунайську Січ; у серпні 1775 р. вийшов **маніфест** Катерини II, який оголошував ліквідацію Запорозької Січі

1776 - заснування Катеринослава (Дніпропетровськ)

1778 - заснування Херсона

1780 - заснування Маріуполя

1781 - почалася адміністративна реформа, кілька років тривали адміністративні і судові перетворення: ліквідація полкової системи на **Гетьманщині**, утворення натомість намісництв за російським зразком; на території Гетьманської України запроваджувалось Малоросійське генерал-губернаторство у складі трьох намісництв: Київського, Чернігівського, Новгород-Сіверського; у губернських центрах і повітах (кожна з губерній була поділена на 11 повітів) створювалися адміністративні і судові установи; Малоросійська колегія, генеральний суд і полкові та сотенні правління втрачали чинність

1783- царський маніфест про приєднання до Російської імперії **Кримського ханства**

1783 - царський указ про закріпачення селян на Лівобережній та **Слобідській Україні**

1783 - заснування Севастополя

1785 - «Жалувана **грамота дворянству**» Катерини II, згідно з якою українська старшина зрівнювалася в правах з російським дворянством

1789 - заснування першого стаціонарного театру в Харкові

1789-1793 - повстання в селі Турбаї Градизького повіту Катеринославського намісництва, найбільший антикріпосницький виступ кінця XVIII ст.; поміщики **Базилевські** почали закріпачувати селян, збільшувати панщину, запроваджувати інші повинності; спочатку селяни вели боротьбу **мирними** методами (подавали **скарги**), пізніше вони взялися за зброю: розігнали військову команду, вбили поміщиків; у селі було організоване самоврядування; селянські заворушення охопили сусідні села, але у 1793 р. повстання у

Турбях було придушене: керівників відправили на каторжні роботи, решту жителів переселили

1790 - заснування в Миколаєві першої в Російській імперії сільськогосподарської школи

1792-1793 - створення Чорноморської лінії; за рішенням царського уряду відбувалося масове переселення на Кубань колишніх запорозьких козаків, селян із Лівобережжя і Півдня; запорозькі козаки разом із російськими військами **стали** охоронцями земель Північного Кавказу

1793 - другий поділ Польщі: до Росії відійшли Правобережна Україна (Подільське, Волинське, Брацлавське, Київське воєводства) та білоруські землі

1793-1797- адміністративні реформи на Правобережжі; протягом 90-х рр. XVIII ст. на територію Правобережжя були поширені загальноросійські органи й установи; у краї почали діяти намісницьке, а згодом губернське правління

1794- заснування на місці поселення **Хаджибей** міста (з 1795 р. - Одеса)

1795 - третій поділ Польщі: Росія включила до свого складу Західну Волинь, Західну Білорусію, Литву і Курляндію

1798 - видання в Петербурзі трьох частин «Енеїди»

1803 - царський указ про «вільних хліборобів», згідно з яким поміщики за власним **бажанням** могли відпускати кріпосних селян на волю і давати їм земельні наділи

1805 - заснування Харківського університету; Харківський університет був заснований у листопаді 1804 р. з ініціативи видатного просвітителя В. **Каразіна**, згідно із грамотою Олександра І; урочисте відкриття університету відбулося 29 січня 1805 р.; університет вписав багато яскравих сторінок в **історію** українського національного **відродження** XIX-XX ст., дав потужний імпульс перетворенню Харкова на науковий і **культурний** центр України, Російської імперії (СРСР, пострадянського простору), Східної Європи; історія Харківського університету є невід'ємною частиною інтелектуальної, культурної та духовної історії України; з Харківським університетом пов'язані імена таких усевітньо відомих учених, науковців і просвітителів, як П. **Гулак-Артемівський**, О. Ляпунов, М. **Костомаров**, М. **Барабашов**, М. Бекетов, **Д. Багалій**, М. **Остроградський**, В. Стеклов, О. Потебня, О. Погорелов та багато-багато інших; Харківський університет - єдиний в Україні, де навчалися і працювали три лауреати Нобелівської премії - біолог І. Мечников, економіст С. Кузнець, фізик Л. Ландау

1806-1812 - російсько-турецька війна і приєднання до Росії **Бессарабії** з трьома повітами, у яких жили українці

1810-1815, 1831 - «холерні бунти» в **Закарпатті**

1812, червень - початок **агресії** військ Наполеона проти Росії

1812 - відкриття перших гімназій у Харкові, Полтаві, Чернігові, Катеринославі, Києві

1813-1835 - антикріпосницькі виступи селян на Поділлі під проводом У. **Кармалюка**

1815 - заснування в Перемишлі першого в Галичині просвітницького товариства

1817- закриття Києво-**Могилянської академії**; російський царизм знищив Києво-Могилянську академію - осередок української освіти, культури й **ментальності**; незважаючи на намагання випускників перетворити академію на університет, згідно з рішенням Священного Синоду від 14 серпня 1817 р. академію було закрито; а вже у 1819 р. в приміщеннях Києво-Могилянської академії була створена Київська духовна академія; цей навчальний заклад мав виключно релігійний, а не загальноосвітній характер, як його

попередниця; незважаючи на це, духовна академія залишила за **собою** своє міжнародне значення.

1818-1821 - **діяльність** таємної організації «Союз **благоденства**», управи якого діяли в Кишиневі, Тульчині, Полтаві тощо

1819 - антикріпосницький виступ військових поселенців у Чугуєві

1820 - заснування в Ніжині Гімназії вищих наук

1821 - утворення в Тульчині таємного «Південного товариства»; після розпаду «Союзу благоденства» члени Тульчинської управи створили «Південне товариство»; мета товариства - шляхом військового перевороту повалити самодержавний лад і ліквідувати кріпосне право; за розробленою П. **Пестелем** програмою «Руська правда» Росія мала стати **республікою**

1823 - заснування О. і П. Борисовими «Товариства об'єднаних слов'ян» у Новограді-Волинському

1825, 14 грудня - повстання декабристів у Петербурзі; відкритий збройний виступ декабристів на Сенатській площі проти прийняття присяги імператору Миколі I

1825, 29 грудня - 1826, 3 січня - повстання Чернігівського полку в Україні; незважаючи на поразку декабристів у Петербурзі, в Україні почалося повстання під керівництвом С. Муравйова-**Апостола**; керівники повстання склали «Православний катехізис» і відозву до народу; 3 січня царські війська жорстоко придушили цей виступ

1827-1830 - діяльність таємного **демократичного** гуртка у Ніжинській Гімназії вищих наук

1828-1829 - перехід задунайських козаків до російського підданства; причини - невдоволення козаків залученням їх до придушення повстань **християнських** народів та задумом турецького уряду переселити їх у глиб Малої Азії; під час російсько-турецької війни 1828-1829 рр. кошовий отаман Задунайської Січі Йосип Гладкий із групою козаків перейшов під Ізмаїлом на бік російських військ

1830-1831 - польське визвольне повстання проти царату; у листопаді 1830 р. у Варшаві розпочалося повстання, кероване польськими офіцерами, які ставили за мету відродження державності Польщі; був створений національний уряд; повсталі сподівалися підняти на боротьбу українських селян та **інтелігенцію**, однак польське панство бажало зберегти **кріпацтво** і включити Україну до майбутньої Польської держави; повстання підтримали тільки поляки, які проживали на Правобережжі; царський уряд жорстоко придушив повстання

1833-1837- діяльність у Львові напівлегального демократичного, просвітницького та літературного гуртка «Руська трійця»

1834 - заснування університету в Києві, який за задумом імперських **ідеологів**, мав «поширювати російську культуру і російську національність на спольщених землях Західної Росії»; влітку 1834 р. Київський університет прийняв перших 62 студентів; факультет був один - філософський з двома відділеннями - історико-філологічним та фізико-математичним; у 1835 р. відкрито юридичний, а в 1847 р.- медичний факультет; філософський згодом розділився на два самостійних факультети; з такою структурою університет працював до 1917 р. Першим ректором Київського університету став професор Московського університету М. **Максимович** - видатний вчений, історик, **фольклорист** і мовознавець; у 1939 р. університету присвоєно ім'я Т. **Шевченка**; учені й викладачі Київського університету зробили гідний внесок у розвиток науки і суспільно-**політичної** думки України; серед них: історики й філологи М. Максимович, М. Костомаров, В. **Антонович**, М. Драгоманов, А. Кримський; економіст М. Зібер; математики

В. Єрмаков, Д. Граве, М. Боголюбов; механіки І. Рахманінов, Г. Суслов, П. Воронець; біохімік О. Палладін; медики М. Скліфосовський, Ф. Яновський, В. Образцов, М. Стражеско та ін.

1837 - видання в Будапешті стараннями члена гуртка «Руської трійці» Якова [Головацького](#) альманаху «Русалка Дністрова»

1837-1842 - спорудження оперного театру у Львові 1840 - видання в Петербурзі «Кобзаря» Т. Шевченка

1843-1844 - селянське повстання під проводом Л. Кобилиці на [Буковині](#)

1846-1847- діяльність Кирило-Мефодіївського товариства (братства); головною метою діяльності Кирило-Мефодіївське братство вважало утвердження на засадах [християнства](#) національно-державної [незалежності України](#) з демократичним ладом на взірці Сполучених Штатів Америки або Французької Республіки в конфедеративному союзі таких самих незалежних держав; провідна роль у майбутній [конфедерації](#) відводилася Україні, а Київ мав стати столицею цього державного утворення

1848, 2 травня - утворення у Львові першої української політичної організації - Головної руської ради (ГРР); головною вимогою ГРР було відділення Східної Галичини, де більшість населення були українцями, від Західної (польської) Галичини та проголошення [автономії](#) Східної Галичини

1848 - скасування кріпацтва у Східній Галичині та на Буковині

1848, червень - скликання Слов'янського конгресу у Празі з метою досягти слов'янської єдності у боротьбі за національну незалежність

1848, 1-2 листопада - збройне антиурядове повстання у Львові, придушене австрійським військом.

1853-1856 - Кримська війна

1855 - розгортання масового антикріпосницького руху - «Київської козащини»

1856 - «Похід у [Таврію](#) за волею» - масове самовільне переселення селян Катеринославщини і Херсонщини

1857 - створення Таємного комітету для підготовки селянської реформи 1859- створення першої української «Громади» в Петербурзі, що здійснювала культурно-просвітницьку діяльність

1860 - створення української «Громади» в Києві

1860-1864 - фінансова реформа в Російській імперії; створення Державного банку Росії (1860 р.);

1861, 19 лютого - скасування кріпосного права в Росії; російським імператором Олександром II було затверджено «Маніфест» та «Загальні положення про селян, звільнених від кріпосної залежності»; в Україні ці документи почали обнародуватися лише з 9 березня 1861 р.

1861 - початок роботи [Галицького](#) сейму; більшість в ньому здобули польські поміщики та підприємці

1861 - виникнення першої студентської «Громади» в Галичині; від неї бере свій початок народовська (українофільська) течія в українському політичному русі, представники якої, на відміну від москвофілів, виступали за єдність усіх українських земель, розвиток української літератури на живій народній основі, створення єдиної літературної мови

1861-1862- видання в Петербурзі першого українського журналу «Основа»

1862-1877 - військова реформа в Російській імперії

1863 - циркуляр міністра внутрішніх справ Валуєва про заборону видання українською мовою наукових, релігійних та освітніх праць, а також діяльності недільних шкіл

1863 - написання П. [Чубинським](#) вірша «Ще не вмерла України...» - тексту сучасного гімну України

1863-1864- польське повстання проти гноблення царату; охопило Царство Польське, Правобережну Україну, Литву, Західну Білорусію; повстання очолила польська шляхта, головною метою якої було відновлення Польської держави в кордонах 1772 р. (І поділ Речі Посполитої); воно не здобуло масової підтримки, зокрема, з боку української інтелігенції та українського [селянства](#); Росія за допомогою Австрії та Пруссії придушила повстання, розправилися з його учасниками

1864 - земська, судова та шкільна реформи в Російській імперії

1865 - заснування в Одесі Новоросійського університету під назвою Імператорський Новоросійський університет; його було створено на базі Рішельєвського ліцею в Одесі; ім'я Іллі Мечникова університету надано в 1945 р.; багато яскравих сторінок вписали в історію України та університету всесвітньо відомі видатні вчені: І. Мечников - лауреат Нобелівської премії; фізіолог І. Сеченов - засновник вітчизняної фізіології; академік, Шкробіолог Д. [Заболотний](#); академік, ботанік В. Ліпський; академік АН СРСР, засновник всесвітньо відомої школи хіміків-органіків М. Зелінський; академік, член Президії НАН України, засновник Фізико-хімічного інституту НАН України О. Богатський; член-кореспондент АН УРСР, засновник Одеського планетарію астроном В. Цесевич; всесвітньо відомий хімік Л. Писаржевський і багато інших

1865 - відкриття першої в Україні залізниці Одеса-Балта 1865 - реформа в галузі [цензури](#)

1867- перетворення унітарної Австрійської імперії на дуалістичну Австро-Угорську

1868 - створення у Львові першого осередку товариства «Просвіта»

1869 - шкільна реформа на західноукраїнських землях

1870 - відкриття перших жіночих гімназій 1870 - міська реформа в Російській імперії

1873 - створення Літературного товариства ім. Т. Шевченка (з 1892 р. - Наукове товариство ім. Т. Шевченка)

1874 - масове «ходіння в народ», що охопило 37 губерній Росії; перехід народницьких гуртків до практичної діяльності, але ця акція не дала бажаного результату

1875 - відкриття університету в Чернівцях

1875 - початок діяльності гуртка «Південних бунтарів»; народники України, хоч і встановили зв'язки із «Землею і волею», але не вступили до її складу, утворивши свій гурток із 30 осіб (лідер - Я. Степанович); «Південні бунтарі» вважали, що найсприятливіші умови для повстання склалися на Чигиринщині; гуртківці склали статут селянського товариства «Таємна [дружина](#)» й «Височайшу таємну грамоту»; діючи від імені царя як представник херсонських селян у Петербурзі Я. Степанович закликав селян на боротьбу проти поміщиків, за перерозподіл землі

1876 - затвердження царем Емського указу, що забороняв видання та ввезення з-за кордону літератури українською мовою

1877 - спроби народницької групи Я. Стефановича підготувати повстання в Чигиринському повіті; створення нелегальної селянської організації «Тайна дружина»;

«Чигиринська змова» була розкрита поліцією, активні її учасники були заарештовані і заслані до Сибіру

1882 - утворення в Єлисаветграді першої української професійної театральної **труп**

1890- утворення в Галичині Русько-української радикальної партії (РУРП)- першої української політичної партії; найближчі завдання РУРП було окреслено в програмі-мінімум: досягнення матеріального добробуту трудящих, усунення будь-якої **експлуатації**, проведення реформ, спрямованих на економічне піднесення краю; у програмі-максимум декларувалося прагнення радикалів до встановлення колективної організації праці й колективної власності на засоби **виробництва** еволюційним шляхом

1891 - виникнення таємного студентського товариства «Братство тарасівців» - першої української політичної організації, що стояла на засадах повної самостійності України

1897 - організація київського і катеринославського «Союзів боротьби за визволення робітничого класу»

1897 - перший загальний перепис населення Російської імперії

1899 - утворення радикально налаштованими членами РУРП Української соціал-демократичної партії (УСДП) в Галичині; лідери: М. Ганкевич, С. Вітик, Ю. Бачинський та ін.; УСДП заснувалася як складова частина Австрійської соціал-демократичної партії (АСДП) і спочатку виступала тільки за територіальну і культурно-національну автономію у складі Австро-Угорської імперії; у 1907 р. УСДП висунула вимогу поділу Галичини на українську та польську автономії, що могло би стати першим кроком до створення української національної державності

1899 -утворення Української національно-демократичної партії (УНДП) в Галичині; лідери: Ю. Романчук, В. Будзиновський, В. Охрімович та ін.; програма партії, що мала примирити і радикалів, і русофілів, проголосила своєю основною метою національну соборність і незалежність України

1900 - утворення у Харкові **Револуційної** української партії (РУП); біля її джерел стояли студенти Харківського університету Дм. Антонович, Б. Камінський, Л. Мацієвич та ін.; програму партії виробив харківський адвокат М. **Міхновський**, вона була надрукована влітку 1900 р. у Львові під назвою «Самостійна Україна»; головна мета партії-створення незалежної Української держави; у державній самостійності України М. Міхновський убачав головну умову існування української нації; у програмі йшлося про необхідність відстоювання інтересів селян, яких вважав основою нації

1900 - утворення Російської національної партії (РНП) в Галичині, яка об'єднувала молодше покоління москвофілів; москвофіли закликали до цілковитого отождолення України з Росією

1900 - утворення Української соціалістичної партії (УСП); лідери: Б. Ярошевський, М. Меленевський та ін.; УСП виступала за повну державну незалежність України; кінцевою метою партії проголошувалася демократична Українська Республіка із суспільною **власністю** на засоби виробництва й «повною рівноправністю національною з полишенням кожній нації свободи увійти до складу республіки» ':"..

1902 - М. Міхновський та О. Макаренко створили в Харкові Українську народну партію (УНП), яка виступала за повну державну незалежність; вони вважали, що «тільки національно-українська робітнича організація може врятувати Україну від неолі»

1902 - масовий селянський рух на Полтавщині і Харківщині

1902 - піднесення селянського руху в Галичині, перші барикадні бої робітників Львова

1904- утворення Української демократичної партії (УДП); лідери: Є. Чикапенко, А. [Лотоцький](#); УДП виступала за здійснення ліберальних реформ, автономію України у складі Російської імперії

1904- утворення Української радикальної партії (УРП); лідери: Б. [Грінченко](#), С. [Єфремов](#); УРП виступала за здійснення ліберальних реформ, автономію України у складі Російської імперії, відстоювала ліберальну модель розвитку

1905- утворення Української демократично-радикальної партії (УДРП), ця партія була утворена шляхом об'єднання Української радикальної партії й Української демократичної партії

1904 - заснування вищої музикально-драматичної школи у Києві

1905- основна частина РУП утворила Українську соціалдемократичну робітничу партію (УСДРП), яка в політичній сфері обмежувалася гаслами автономії України; УСДРП очолили Д. Антонович, В. [Винниченко](#), С. [Петлюра](#), М. [Порш](#), які намагалися зберегти рівновагу між національними та соціалістичними пріоритетами, досить суперечливо поєднуючи [націоналізм](#) і марксизм

1905 - заснування музичного інституту у Львові

1905, 9 січня - розстріл робітничої [демонстрації](#) в Петербурзі («Кривава неділя»); початок першої російської революції (1905-1907 рр.)

1905, 12 січня - перший з початку революції страйк робітників в Україні

1905, червень - повстання на броненосці «Потьомкін»

1905, жовтень - всеросійський загальний політичний страйк; виникнення Рад робітничих депутатів

1905, 17 жовтня - підписання царем маніфесту «Про удосконалення державного порядку», у якому було обіцяно [громадянські](#) свободи та скликання законодавчої Думи

1905, 30 жовтня - заснування в Одесі першої в Наддніпрянщині «Просвіти»

1905, грудень - збройні повстання в Харкові, Катеринославі, Олександрівську, Горлівці, Миколаєві

1906, травень - 1907, червень - діяльність української [парламентської](#) громади в I і II Державних думах

1906, листопад - царський указ про вільний вихід селян з [общини](#); початок [столипінської](#) аграрної реформи, яка також передбачала скасування викупних платежів, насадження системи хуторів і відрубів, переселенську [політику](#), скасування ряду найбільш несправедливих обмежень прав селянського стану (щодо державної служби, тілесних покарань, права [вибору](#) місця проживання тощо)

1906 - заснування в Полтаві першого українського професійного театру

1906 - перше видання Біблії українською мовою в [Наддніпрянській Україні](#)

1907, 3 червня - царський указ про розпуск II Державної думи; державний переворот, що фіксував поразку революції 1905-1907 рр.

1908 - утворення «Товариства українських поступовців» (ТУП); лідери - М. [Грушевський](#), С. [Єфремов](#), Є. [Чикаленко](#), С. [Петлюра](#); ТУП обстоювало ідеї суспільного миру на національній основі, конституційно-парламентський шлях боротьби за українську справу, домагалося поступової культурної, а потім і політичної автономії України; своїми найближчими завданнями поступовці вважали українізацію освіти, діяльності громадських установ, суду і [церкви](#)

1910, 20 січня - столипінським циркуляром заборонялося реєструвати будь-які товариства і видавництва, створені «іноземцями»

1911-1913 - «справа Бейліса»

1911 - утворення молодіжної організації «Пласт»

1912 - перший у післяреволюційні роки масовий виступ українців під час похорон композитора М. [Лисенка](#)

1912 - утворення військово-патріотичного товариства «Січові стрільці»

1914, лютий - масовий рух протесту проти заборони царатом святкування сторіччя з дня народження Т. Шевченка

За матеріалами <http://histua.com>